EVROPSKA
KOMISIJA

Bruselj, 4.5.2018
COM(2018) 257 final

POROČILO KOMISIJE SVETU IN EVROPSKEMU PARLAMENTU

o izvajanju Direktive Sveta 91/676/EGS o varstvu voda pred onesnaževanjem z nitrati iz kmetijskih virov na podlagi poročil držav članic za obdobje 2012–2015

{SWD(2018) 246 final}

1. UVOD

Cilj Direktive Sveta 91/676/EGS (v nadaljnjem besedilu: direktiva o nitratih) je zmanjšati onesnaževanje voda, ki ga povzročajo nitrati iz kmetijskih virov, in preprečiti nadaljnje tovrstno onesnaževanje. Direktiva o nitratih je sestavni del okvirne direktive o vodah in je eden od ključnih instrumentov varstva voda pred kmetijskimi obremenitvami. Direktiva o nitratih določa številne korake, ki jih morajo izvesti države članice:

- spremljanje stanja voda vseh tipov vodnih teles glede koncentracije nitratov in trofičnega stanja;
- opredelitev voda, ki so onesnažene ali v nevarnosti, da so onesnažene, na podlagi meril iz Priloge I k Direktivi;
- imenovanje območij, ki so ranljiva za onesnaževanje z nitrati in predstavljajo območja, s katerih se voda steka v druge vode, kar prispeva k onesnaževanju;
- določitev kodeksov dobrih kmetijskih praks, ki se prostovoljno izvajajo na celotnem ozemlju države članice;
- priprava delovnih programov, ki vključujejo niz ukrepov za preprečevanje in zmanjševanje onesnaževanja voda z nitrati in katerih izvajanje je obvezno na imenovanih območjih, ranljivih za onesnaževanje z nitrati, ali na celotnem nacionalnem ozemlju;
- pregled in po možnosti revizija imenovanja območij, ranljivih za onesnaževanje z nitrati, in delovnih programov vsaj vsaka štiri leta ter
- predložitev poročila o napredku glede izvajanja Direktive Komisiji vsaka štiri leta z navedbo informacij o kodeksih dobre kmetijske prakse, območjih, ranljivih za onesnaževanje z nitrati, rezultatih spremljanja stanja voda in ustreznih vidikih delovnih programov.

Tokrat je poročilo iz člena 10 direktive o nitratih tretjič predložilo 27 držav članic, Hrvaška pa prvič. Zdaj je možna primerjava s prejšnjima obdobjema poročanja za 27 držav članic. 28 držav članic je moralo poročila in spremljevalne podatke o kakovosti vode predložiti do junija 2016. Vendar je ta rok spoštovalo le 12 držav članic[1], pri čemer so pri nekaterih manjkale pomembne informacije, ki so bile sporočene pozneje. 19 držav članic je manjkajoče ali popravljene informacije sporočilo šele leta 2017[2]. Komisija je tako imela popolne informacije na voljo oktobra 2017.

Temu poročilu, ki temelji zlasti na informacijah, ki so jih države članice predložile za obdobje 2012–2015, je priložen delovni dokument služb Komisije **(**SWD(2018) 246**)**, ki vključuje zbirne karte in preglednice o kazalnikih obremenitev s hranili iz kmetijskih virov, kakovosti vode in imenovanih območij, ranljivih za onesnaževanje z nitrati, na ravni EU in za posamezne države članice.

Komisija z objavo tega poročila izpolnjuje svoje obveznosti iz člena 11. Informacije, zbrane za to poročilo, so prispevale k pred kratkim predlagani reviziji direktive o

[1] Belgija, Estonija, Finska, Hrvaška, Irska, Italija, Litva, Nizozemska, Portugalska, Slovaška, Slovenija in Švedska.

[2] Bolgarija, Češka, Danska, Finska, Francija, Grčija, Hrvaška, Irska, Italija, Latvija, Madžarska, Malta, Nemčija, Nizozemska, Portugalska, Romunija, Španija, Švedska in Združeno kraljestvo.

pitni vodi[3]. Kmetijske prakse, kot je gnojenje, vplivajo na kakovost pitne vode. Prevelika količina nitratov v pitni vodi lahko vpliva na zdravje, tj. povzroči methemoglobinemijo, ki preprečuje normalen prenos kisika s krvjo do tkiv, kar povzroča cianozo, pri višjih koncentracijah pa asfiksijo, ki je lahko pri dojenčkih smrtno nevarna. Trendi, opaženi pri izvajanju direktive o nitratih, lahko torej vplivajo na oskrbo s čisto pitno vodo za vse državljane.

Direktiva o nitratih prispeva k obravnavi tokov dušika in fosforja v biosfero in oceane, ki jih je znanstvena skupnost opredelila kot eno od devetih mej zmogljivosti planeta. Poleg tega tokovi hranil skupaj z izgubo biotske raznovrstnosti pomenijo meji zmogljivosti planeta, ki sta bili že preseženi. Direktiva prispeva tudi k doseganju ciljev trajnostnega razvoja v EU, in sicer z zmanjševanjem negativnih vplivov na okolje, povezanih s pridelavo hrane (cilj trajnostnega razvoja 2), podporo boljši kakovosti vode (cilj trajnostnega razvoja 6) in zmanjševanjem onesnaževanja sladke vode in ekosistemov[4] (cilja trajnostnega razvoja 14 in 15).

2. RAZVOJ KMETIJSKIH OBREMENITEV

Kmetijstvo, ki pokriva skoraj polovico ozemlja EU, družbi zagotavlja več koristi. Vendar nekatere kmetijske dejavnosti obremenjujejo vodna telesa in vplivajo na zdravje ključnih vodnih ekosistemov.

V nadaljevanju so povzete informacije, ki so jih države članice sporočile o kmetijskih obremenitvah pri izvoru onesnaževanja voda z nitrati in evtrofikaciji. Dodati je treba, da so bile informacije, ki so jih sporočile države članice, dopolnjene s podatki Eurostata, saj jih je lažje primerjati na ravni EU[5].

Število glav živine

Velika lokalna gostota živine pomeni visoko tveganje za okolje, kadar je proizvodnja gnoja neuravnotežena z razpoložljivostjo zemljišča in potrebami posevkov. To neravnotežje ustvarja presežek hranil, ki se večinoma prej ali slej izločijo v vodo in zrak ali se celo izvozijo iz regije, kar včasih vodi do dodatnih obremenitev na prejemnih območjih.

Leta 2013 je povprečna gostota živine[6] v EU-28 znašala 0,73 glave velike živine (GVŽ) na hektar kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU). Večjo gostoto so imele Nizozemska (3,57), Malta (2,99) in Belgija (2,68), najmanjšo pa Bolgarija (0,21), Latvija (0,26) in Litva (0,29). V primerjavi z letom 2010 se je povprečna gostota živine v EU-28 zmanjšala (–2,9 %). Gostota se je relativno najbolj zmanjšala v Grčiji (–18,9 %), na Malti (–17,9 %) in Danskem (–14,4 %), najbolj pa se je povečala v Avstriji (+7,2 %), na Irskem (+4,5 %), Finskem (+3,7 %) in v Nemčiji (+3,5 %).

Iz primerjave med obdobjema poročanja 2008–2011 in 2012–2015 so razvidne naslednje spremembe števila živali:

---

3 COM(2017) 753 final. http://ec.europa.eu/environment/water/water-drink/pdf/revised_drinking_water_directive.pdf

4 SWD(2016) 390 final. https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/swd-key-european-actions-2030-agenda-sdgs-390-20161122_en.pdf

5 Oddelek „kmetijske obremenitve“ v povzetkih držav članic (v oddelku VIII) temelji izključno na podatkih, ki so jih države članice sporočile na podlagi direktive o nitratih. Navesti je treba, da je bilo opaženo, da se v nekaterih primerih podatki držav članic in podatki Eurostata razlikujejo.

6 Glej preglednico 18 ter sliki 36 in 37 v oddelku II delovnega dokumenta služb Komisije.

- govedo: rahlo zmanjšanje v EU-28 (–0,7 %)[7], pri čemer se je število pomembno relativno povečalo na Madžarskem (+13,8 %), v Estoniji (+8,6 %), Latviji (+8 %), na Cipru (+5 %) in Nizozemskem (+4,4 %), nasprotno pa je zmanjšalo v Romuniji (–10,8 %), na Malti (–5,2 %), v Grčiji (–5,1 %) in Litvi (–4,2 %);
- molzno govedo: rahlo zmanjšanje v EU-28 (–0,9 %)[8], pri čemer se je število pomembno povečalo v Italiji (+13,9 %), na Irskem (+10,3 %), Cipru (+6,3 %) in Nizozemskem (+4,8 %) ter pomembno relativno zmanjšalo na Hrvaškem (–19,1 %), v Litvi (–14,7 %), na Poljskem (–12 %), v Grčiji (–11,3 %), na Slovaškem (–11,2 %) in Malti (–5 %);
- prašiči: v EU-28 se je njihovo število zmanjšalo (–3 %)[9], pri čemer se je pomembno relativno povečalo na Portugalskem (+7,8 %), v Nemčiji (+4,3 %) in Luksemburgu (+3,5 %), zmanjšalo pa v Sloveniji (–28,5 %), na Malti (–24,8 %) in Cipru (–22,3 %);
- perutnina: v EU-28 se je število zmanjšalo (–0,5 %)[10], pri čemer se je število pomembno relativno povečalo v Nemčiji (+37,6 %), Luksemburgu (+33,3 %) in na Finskem (+28,7 %) ter zmanjšalo na Cipru (–42,5 %), v Grčiji (–24,2 %) in na Portugalskem (–19 %).

Uporaba gnojil

Po podatkih Eurostata je bilo na ravni EU-28 v obdobju 2012–2014 uporabljenih 9,2 kilotone dušika iz živalskega gnoja. V primerjavi z obdobjem 2008–2011 se je količina zmanjšala za 2,6 %[11]. Uporaba dušika iz gnoja se je na Madžarskem in v Latviji povečala za več kot 5 %, v Bolgariji, na Cipru, Češkem, Malti, Poljskem, v Romuniji in Sloveniji pa se je zmanjšala za več kot 5 %.

Na ravni EU-28 je bilo v obdobju 2012–2014 uporabljenih 1,61 kilotone[12] fosfata iz živalskega gnoja, kar pomeni 3,1-odstotno zmanjšanje v primerjavi z obdobjem 2008–2011. Uporaba fosfata iz gnoja se je na Madžarskem povečala za več kot 5 %, v Bolgariji, na Cipru, Češkem, Hrvaškem, Malti, Nizozemskem, Poljskem, v Romuniji in Sloveniji pa se je zmanjšala za več kot 5 %.

Skupna uporaba mineralnih dušikovih in fosfatnih gnojil v EU-28 se je med obdobjema poročanja 2008–2011 in 2012–2015 povečala za 4 %[13] oziroma 6 %[14]. Med državami članicami obstajajo zelo velike razlike: na Slovaškem se je uporaba mineralnega dušikovega gnojila zmanjšala za 30 %, na Nizozemskem pa uporaba mineralnega fosfatnega gnojila za 46 %, medtem ko se je v Bolgariji uporaba mineralnih dušikovih in fosfatnih gnojil povečala za 56 %.

Zmanjšana uporaba gnoja na ravni EU izraža splošno zmanjšanje števila živali (–3,6 %)[15], vendar na trende na ravni držav članic vplivajo tudi druge okoliščine, na primer uporaba gnoja za proizvajanje energije.

---

7 Glej preglednico 12 v oddelku II delovnega dokumenta služb Komisije.
8 Glej preglednico 13 ter sliki 26 in 27 v oddelku II delovnega dokumenta služb Komisije.
9 Glej preglednico 14 ter sliki 28 in 29 v oddelku II delovnega dokumenta služb Komisije.
10 Glej preglednico 15 ter sliki 30 in 31 v oddelku II delovnega dokumenta služb Komisije. Na podlagi podatkov Eurostata za leti 2010 in 2013.
11 Glej preglednico 21 ter sliki 42 in 43 v oddelku II delovnega dokumenta služb Komisije.
12 Glej preglednico 22 ter sliki 44 in 45 v oddelku II delovnega dokumenta služb Komisije.
13 Glej preglednico 19 ter sliki 38 in 39 v oddelku II delovnega dokumenta služb Komisije.
14 Glej preglednico 20 ter sliki 40 in 41 v oddelku II delovnega dokumenta služb Komisije.
15 Glej preglednico 17 ter sliki 34 in 35 v oddelku II delovnega dokumenta služb Komisije.

Na ravni držav članic je uporaba dušika iz gnoja tesno povezana z uporabo mineralnega dušikovega gnojila, podobne pa so tudi uporabljene količine. Ta povezava v določenem obsegu velja tudi za uporabo fosfata iz gnoja in mineralnega fosfatnega gnojila, vendar države z veliko gostoto živine (npr. Danska, Belgija, Nizozemska) v primerjavi s fosfatom iz gnoja razmeroma malo uporabljajo mineralno fosfatno gnojilo.

Ravnovesje hranil

Direktiva o nitratih zagovarja uravnoteženo gnojenje na ravni kmetij, kar pomeni preprečevanje izločanja v okolje, tako da se posevkom zagotovi prava količina hranil, ki jih potrebujejo.

Ravnovesje hranil je opredeljeno kot razlika med vnosi hranil v sistem kmetovanja (predvsem hlevski gnoj in gnojila) in njihovim iznosom iz sistema (sprejem hranil v posevke in pašnike)[16]. Presežek hranil se pojavi, ko rastline ne absorbirajo vseh gnojil in živalskega gnoja, ki se raztrosijo po zemlji, ali ko ti niso odstranjeni med žetvijo. Presežek za okolje pomeni morebitno izločanje v okolje ali tveganje prihodnjega izločanja zaradi kopičenja v prsti.

Med obdobjema poročanja 2008–2011 in 2012–2015 sta se na ravni EU-28 nekoliko povečali bilanci dušika in fosfata, in sicer z 31,8 na 32,5 kg N/ha[17] oziroma z 1,8 na 2,0 kg P/ha[18]. To pomeni, da na ravni EU v primerjavi s prejšnjim obdobjem obstaja več morebitnega izločanja v okolje, čeprav je mogoče med državami članicami opaziti velike razlike.

V obdobju 2012–2014 so imele presežek dušika vse države članice razen Romunije. Največje presežke dušika (> 50 kg/ha) so imeli Belgija, Ciper, Češka, Danska, Luksemburg, Nizozemska in Združeno kraljestvo. V zvezi s fosfati so imeli največje presežke fosforja (> 5 kg/ha) Belgija, Ciper, Danska, Hrvaška in Malta. Osem držav članic pa je imelo primanjkljaj fosforja, ki je bil največji v Bolgariji in Estoniji.

Izpust dušika iz kmetijstva v okolje

Vse države članice niso predložile informacij o prispevku kmetijstva k izpustu dušika v vodno okolje[19]. Glede na informacije, ki so jih sporočile nekatere države članice, je kmetijstvo še vedno vodilni vir izpustov dušika v okolje. Pri tistih, ki so sporočile primerljive podatke za obe obdobji, se je povprečni izpust dušika zmanjšal za 3 %.

3. SPREMLJANJE STANJA VODA

Dobro spremljanje kakovosti vode je izhodišče za pravilno izvajanje direktive o nitratih, saj je ključnega pomena za odkrivanje onesnaženih voda in imenovanje območij, ranljivih za onesnaževanje z nitrati, ter sprejemanje primernih ukrepov v delovnih programih. Direktiva o nitratih sicer določa nekatere splošne določbe o spremljanju, vendar so za opredelitev programa in strategije spremljanja stanja voda (lokacija postaj, gostota mreže, pogostost in časovni razpored vzorčenja itd.) odgovorne države članice.

---

16 OECD (2013), *OECD Compendium of Agri-environmental Indicators (Kratek pregled kmetijsko-okoljskih kazalnikov, ki ga je pripravila organizacija OECD)*, OECD Publishing, Pariz. http://dx.doi.org/10.1787/9789264186217-en

17 Glej preglednico 23 ter sliki 46 in 47 v oddelku II delovnega dokumenta služb Komisije.

18 Glej preglednico 24 ter sliki 48 in 49 v oddelku II delovnega dokumenta služb Komisije.

19 Le 12 držav članic je zagotovilo podatke za obdobji poročanja 2008–2011 in 2012–2015. Glej preglednico 6 v oddelku II delovnega dokumenta služb Komisije.

Sporočeni podatki kažejo, da si države članice za spremljanje stanja voda niso enako prizadevale ter da je v EU veliko novih postaj brez trendov spremljanja. Tako se intenzivnost spremljanja (npr. gostota mrež za spremljanje stanja in pogostost vzorčenja) med državami članicami močno razlikuje in morda ni vedno ustrezno prilagojena dejanskim obremenitvam.

Spremljanje stanja podzemnih voda

V obdobju poročanja 2012–2015 se je v EU-28 poročalo o skupaj 34 901 opazovalni postaji za podzemne vode, kar je skoraj enako število kot v prejšnjem obdobju poročanja[20].

Povprečna gostota mreže v EU-28 je približno osem postaj na 1 000 km^2 površine. Največjo gostoto imata Malta in Belgija s skoraj 130 oziroma 97 postajami na 1 000 km^2. Nasprotno pa imata najmanjšo gostoto Finska in Švedska z manj kot eno postajo na 1 000 km^2.

Povprečna pogostost vzorčenja je skoraj dvakrat letno in se med državami razlikuje: na Danskem, v Latviji, na Poljskem in Švedskem vzorčenje izvajajo manj kot enkrat letno, v Belgiji in na Hrvaškem pa približno petkrat letno[21].

Spremljanje stanja površinskih voda

V obdobju 2012–2015 se je skupno število postaj za sladke vode, za katere so bili sporočeni podatki, na ravni EU v primerjavi z obdobjem 2008–2011 povečalo za približno 23 %, in sicer na 33 042 postaj. Povprečna gostota je 7,6 postaje na 1 000 km^2, pri čemer je gostota največja na Češkem, v Belgiji in Združenem kraljestvu, najmanjša pa na Hrvaškem, v Nemčiji in na Finskem[22].

V zvezi s slanimi vodami sporočeni podatki kažejo skrb vzbujajoče zmanjšanje skupnega števila opazovalnih postaj v EU za 29 %, in sicer s 3 135 na 2 205 postaj med navedenima obdobjema poročanja. To zmanjšanje je bilo v Franciji, Grčiji, na Portugalskem, Poljskem in v Španiji več kot 50-odstotno[23]. Prizadevanja nekaterih držav članic na področju spremljanja stanja slanih voda ne izražajo vedno pomena njihovih skupnih obalnih območij.

Pogostost vzorčenja vode (vseh vodnih teles) je različna, in sicer od skoraj enkrat letno na Švedskem do približno dvajsetkrat letno na Irskem[24].

4. KAKOVOST VODE IN TRENDI

Podzemne vode

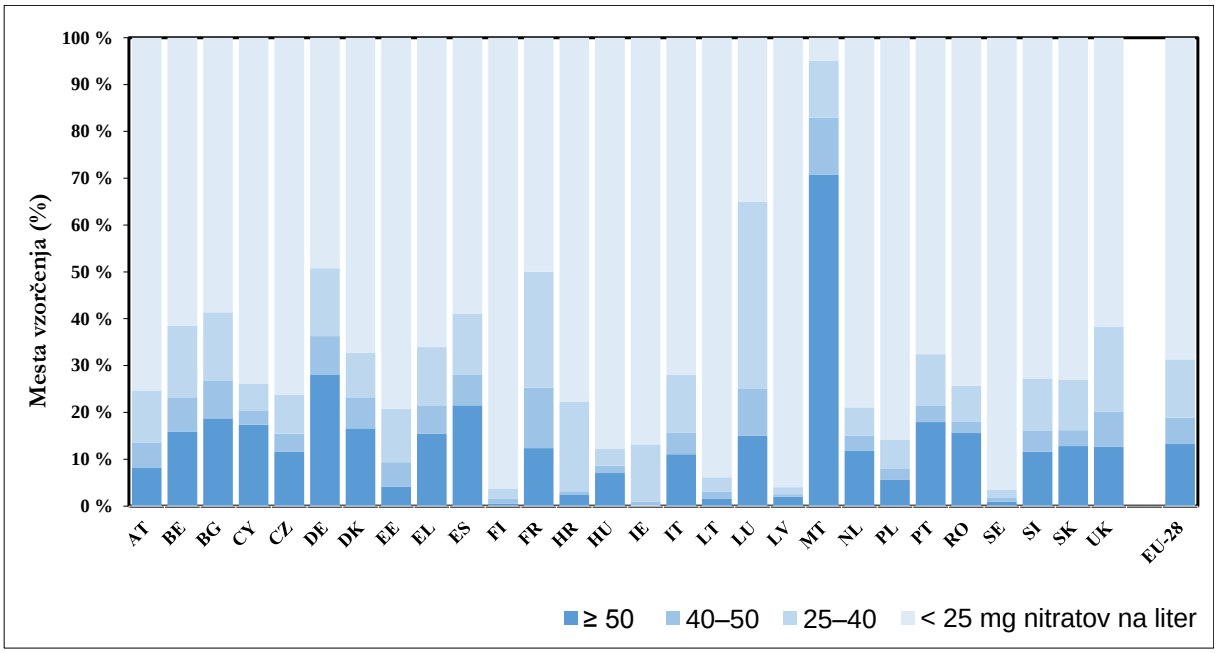
Kakovost podzemnih voda

V obdobju 2012–2015 je 13,2 % postaj za podzemne vode izmerilo koncentracije nitratov, višje od 50 mg/l, 5,7 % pa jih je izmerilo koncentracije med 40 in 50 mg/l[25]. V primerjavi s prejšnjim obdobjem poročanja, v katerem je 14,4 % postaj izmerilo koncentracije, višje od 50 mg/l, 5,9 % postaj pa koncentracije med 40 in 50 mg/l, je to rahlo izboljšanje.

20 Glej preglednico 1 in sliko 1 v oddelku I delovnega dokumenta služb Komisije.
21 Glej sliko 2 v oddelku I delovnega dokumenta služb Komisije.
22 Glej preglednico 2 in sliko 3 v oddelku I delovnega dokumenta služb Komisije.
23 Glej preglednico 3 v oddelku I delovnega dokumenta služb Komisije.
24 Glej sliko 4 v oddelku I delovnega dokumenta služb Komisije.
25 Glej preglednico 4 in sliko 5 ter zbirni karti 1 in 2 v oddelku I delovnega dokumenta služb Komisije.

Med državami članicami so velike razlike: na Irskem, Finskem in Švedskem v povprečju skoraj nobena postaja za podzemne vode ni izmerila koncentracije, višje od 50 mg/l. Nasprotno pa so postaje za podzemne vode v povprečju koncentracije nitratov, višje od 50 mg/l, izmerile na Malti (71 %), v Nemčiji (28 %) in Španiji (21,5 %). Vendar je primerljivost podatkov med državami članicami zaradi razlik v mrežah in strategijah spremljanja omejena.

Najnižje koncentracije nitratov so bile zabeležene v zadržanih in kraških podzemnih vodah, saj je le 5 % postaj izmerilo koncentracije, enake 50 mg/l ali višje od te vrednosti, največ postaj pa je koncentracije, enake 50 mg/l ali višje od te vrednosti, izmerilo v podzemnih vodah na globini od 5 do 15 metrov[26].

Slika A. *Diagram pogostosti letnih povprečnih koncentracij nitratov v podzemnih vodah*[27]*. Predstavljeni so rezultati za vse postaje za podzemne vode na različnih globinah.*

Trendi v kakovosti podzemnih voda

Primerjava rezultatov spremljanja stanja voda iz obdobja 2012–2015 z rezultati iz obdobja 2008–2011 je pokazala, da je 74 % postaj pokazalo enako ali boljšo kakovost vode. Dejansko je 42 % postaj v EU pokazalo stabilen, 32 % postaj pa padajoč trend. 26 % postaj je izmerilo slabšo kakovost vode[28], podobno kot v prejšnjih obdobjih poročanja. Boljšo kakovost je največ postaj izmerilo v Bolgariji (40,9 %), na Malti (46,3 %) in Portugalskem (43,6 %), pri čemer je njihov delež najstabilnejši na Švedskem (98 %), slabšo kakovost pa je največ postaj izmerilo v Estoniji (44,4 %), na Malti (43,9 %) in v Litvi (58,5 %). Tako je mogoče v nekaterih državah opaziti polarizacijo stanja, tj. stanje onesnaženih območij se slabša, stanje čistih območij pa izboljšuje.

26 Glej sliko 6 v oddelku I delovnega dokumenta služb Komisije.

27 *Primerjava slike A z diagramom pogostosti letnih povprečnih koncentracij nitratov v podzemnih vodah v poročilih Komisije Svetu in Evropskemu parlamentu ter ustreznega spremnega delovnega dokumenta služb Komisije v zvezi s prejšnjimi obdobji poročanja je lahko ovirana zaradi možnih precejšnjih razlik v številu spremljanih postaj.*

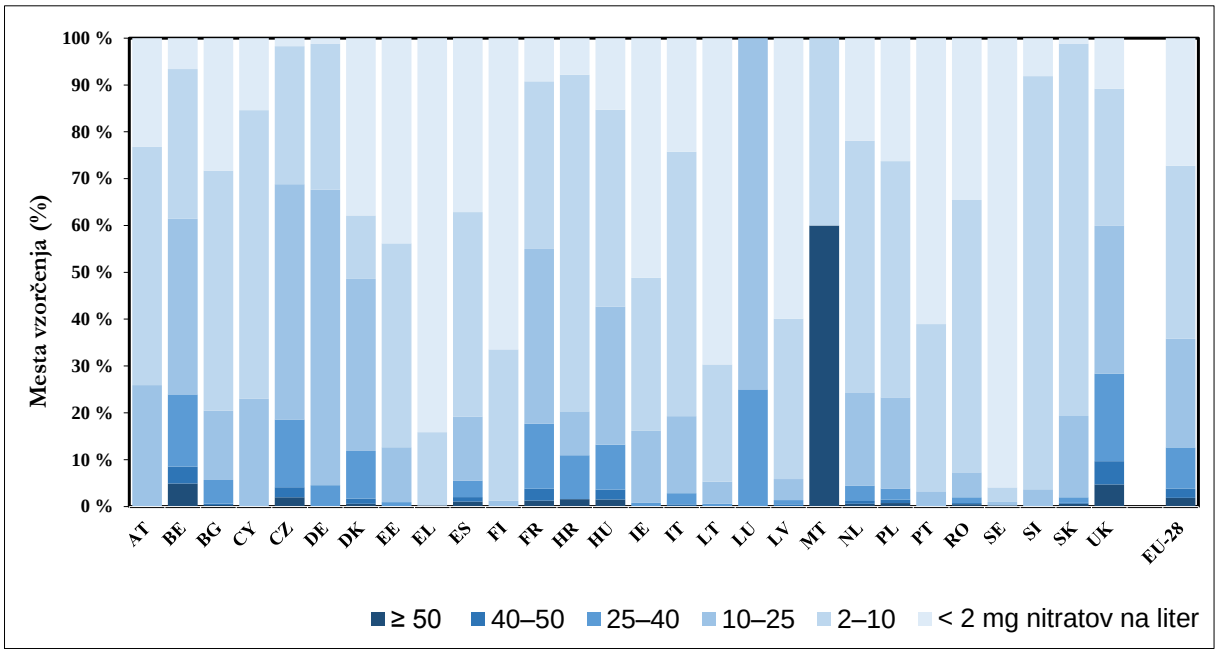
28 Glej sliko 7 v oddelku I delovnega dokumenta služb Komisije.

Površinske vode

Kakovost sladkih površinskih voda

Koncentracija nitratov

Letna povprečja vseh opazovalnih postaj, za katere so bili sporočeni podatki, so pokazala, da je 64,3 % postaj izmerilo koncentracije nitratov, nižje od 10 mg/l, 2 % jih je izmerilo koncentracije med 40 in 50 mg/l in 1,8 % jih je izmerilo koncentracije nad 50 mg/l. To je izboljšanje v primerjavi s prejšnjim obdobjem poročanja, v katerem je 2,5 % postaj izmerilo koncentracije, višje od 50 mg/l, 2,5 % pa jih je izmerilo koncentracije med 40 in 50 mg/l[29]. Največ postaj, ki so izmerile koncentracije, enake 50 mg/l ali višje od te vrednosti, je bilo na Malti, medtem ko je na Švedskem, Irskem in v Grčiji največ postaj izmerilo koncentracije, nižje od 2 mg/l.

Slika B. *Diagram pogostosti letnih povprečnih koncentracij nitratov v sladkih površinskih vodah (reke in jezera)*

Evtrofikacija

Sporočeni podatki o evtrofikaciji so precej nepopolni, saj so nekatere države članice predložile podatke le za določene tipe vode, druge pa sploh niso predložile podatkov o stanju evtrofikacije[30]. Poleg tega se je ocena trofičnega stanja med državami članicami precej razlikovala, in sicer ne le v zvezi z uporabljenimi parametri, temveč tudi v zvezi z metodologijami za opredelitev razredov trofičnega stanja[31].

Od vseh opazovalnih postaj za reke, za katere so bili sporočeni podatki, jih je 12 % izkazalo evtrofično stanje in 7 % hipertrofično stanje, medtem ko jih je 31 %

29 Glej preglednico 5, sliko 8 in zbirno karto 9 v oddelku I delovnega dokumenta služb Komisije.
30 Glej oddelek VII delovnega dokumenta služb Komisije.
31 Glej povzetke držav članic v oddelku VIII delovnega dokumenta služb Komisije.

izkazalo oligotrofično stanje, 21 % pa ultraoligotrofično stanje[32]. Od vseh držav članic, ki so sporočile podatke o evtrofikaciji rek, je razmeroma malo postaj v rekah na Cipru, v Sloveniji, na Portugalskem, v Grčiji, na Severnem Irskem, v Romuniji, Latviji in Bolgariji izkazalo evtrofično ali hipertrofično stanje rek, medtem ko je razmeroma veliko postaj v Avstriji, Luksemburgu, Španiji, Litvi, na Češkem, v Belgiji, na Hrvaškem in Malti izkazalo evtrofično ali hipertrofično stanje rek[33].

Od vseh opazovalnih postaj za jezera, za katere so bili sporočeni podatki, jih je 18 % izkazalo evtrofično in 8 % hipertrofično stanje, medtem ko jih je 45 % izkazalo oligotrofično, 1 % pa ultraoligotrofično stanje[34]. Od vseh držav članic, ki so poročale o evtrofikaciji jezer, so o najmanjših deležih evtrofičnih ali hipertrofičnih jezer poročale Malta, Romunija in Avstrija. Države članice z razmeroma velikimi deleži evtrofičnih ali hipertrofičnih jezer so bile Bolgarija, Hrvaška in Poljska.

Trendi v kakovosti sladkih površinskih voda

V primerjavi z obdobjem poročanja 2008–2011 so trendi pozitivni, in sicer so se letne povprečne koncentracije nitratov izboljšale pri 31 % vseh opazovalnih postaj za sladke vode, od katerih jih je 9 % izkazalo veliko izboljšanje. Pri polovici opazovalnih postaj se stanje ni spremenilo. Žal je 19 % vseh opazovalnih postaj za sladke vode izmerilo slabšo kakovost sladke vode, od tega jih je 5 % zabeležilo veliko poslabšanje[35] [36].

Podatki o trendih za trofično stanje sladkih površinskih voda na ravni EU zaradi pomanjkanja podatkov in razlik v metodologijah za opredelitev trofičnega stanja, ki jih uporabljajo države članice, niso na voljo.

Slane vode

V slanih vodah[37] so koncentracije nitratov nižje kot v sladkih vodah, pri čemer je iz letnih povprečnih vrednosti[38] razvidno, da je 0,7 % postaj izmerilo koncentracije, enake 25 mg/l ali višje od te vrednosti, 75,7 % postaj pa je izmerilo koncentracije, nižje od 2 mg/l. V primerjavi s prejšnjim obdobjem poročanja, v katerem je 1,4 % opazovalnih postaj izmerilo letne povprečne koncentracije nitratov, enake 25 mg/l ali višje od te vrednosti, je to rahlo izboljšanje. Vendar primerjavo med obdobjema ovira veliko zmanjšanje števila opazovalnih postaj.

Podatke o evtrofikaciji somornic ter obalnih in morskih voda so predložile le nekatere države članice. Za somornice je podatke predložilo le osem držav članic (Irska, Italija, Latvija, Litva, Malta, Poljska, Romunija in Španija) in dve regiji (Flandrija in Severna Irska). Pri šestih so predloženi podatki žal izkazali 100-odstotni delež evtrofičnih ali hipertrofičnih voda[39].

---

32 Glej sliko 12 v oddelku I delovnega dokumenta služb Komisije.

33 Malta nima rek ali jezer, ima pa sistem dolin in stoječe vode, ki jih uvršča med vodna telesa sladkih površinskih voda.

34 Glej sliko 13 v oddelku I delovnega dokumenta služb Komisije.

35 Glej oddelek VII delovnega dokumenta služb Komisije. Močno rastoči trend je opredeljen kot razlika v koncentracijah nitratov med obema obdobjema poročanja, ki je enaka +5 mg/l ali višja od te vrednosti.

36 Glej sliko 11 v oddelku I delovnega dokumenta služb Komisije.

37 „Slane vode“ pomeni somornice ter obalne in morske vode.

38 Glej preglednico 3 v oddelku I delovnega dokumenta služb Komisije.

39 Glej sliko 13 v oddelku I delovnega dokumenta služb Komisije.

Za obalne vode je podatke predložilo le devet držav članic (Bolgarija, Finska, Italija, Latvija, Malta, Poljska, Romunija, Slovenija in Španija) in ena regija (Severna Irska). V tem primeru jih je imelo pet več kot 50 % evtrofičnih ali hipertrofičnih obalnih voda[40]. Podatke o evtrofikaciji morskih voda so predložile le Italija, Latvija in Romunija[41].

5. IMENOVANJE OBMOČIJ, RANLJIVIH ZA ONESNAŽEVANJE Z NITRATI

Direktiva o nitratih državam članicam nalaga imenovanje območij, ranljivih za onesnaževanje z nitrati, tj. območij, s katerih se voda steka v vode, ki so onesnažene ali v nevarnosti, da so onesnažene. Pri določitvi območij, ranljivih za onesnaževanje z nitrati, se lahko države članice namesto imenovanja posebnih območij odločijo za uporabo delovnega programa na celotnem kmetijskem zemljišču. To možnost so uporabili Avstrija, Danska, Finska, Irska, Litva, Luksemburg, Malta, Nemčija, Nizozemska, regija Flandrija, Romunija, Severna Irska in Slovenija.

Države članice, ki se odločijo za imenovanje posebnih območij, morajo opredeliti merila za imenovanje. Ta merila temeljijo na opredelitvi onesnaženih voda v skladu s Prilogo I k Direktivi, vendar se lahko med državami članicami razlikujejo.

Vključno z državami članicami, ki uporabljajo pristop celotnega ozemlja, se je celotno območje, ranljivo za onesnaževanje z nitrati, povečalo, in sicer z 1 951 898 km^2 leta 2012 na približno 2 175 861 km^2 leta 2015[42], kar predstavlja okoli 61 % kmetijskih zemljišč[43]. To pomeni, da za 61 % kmetijskih zemljišč v EU veljajo obveznosti v zvezi z doseganjem uravnoteženega gnojenja.

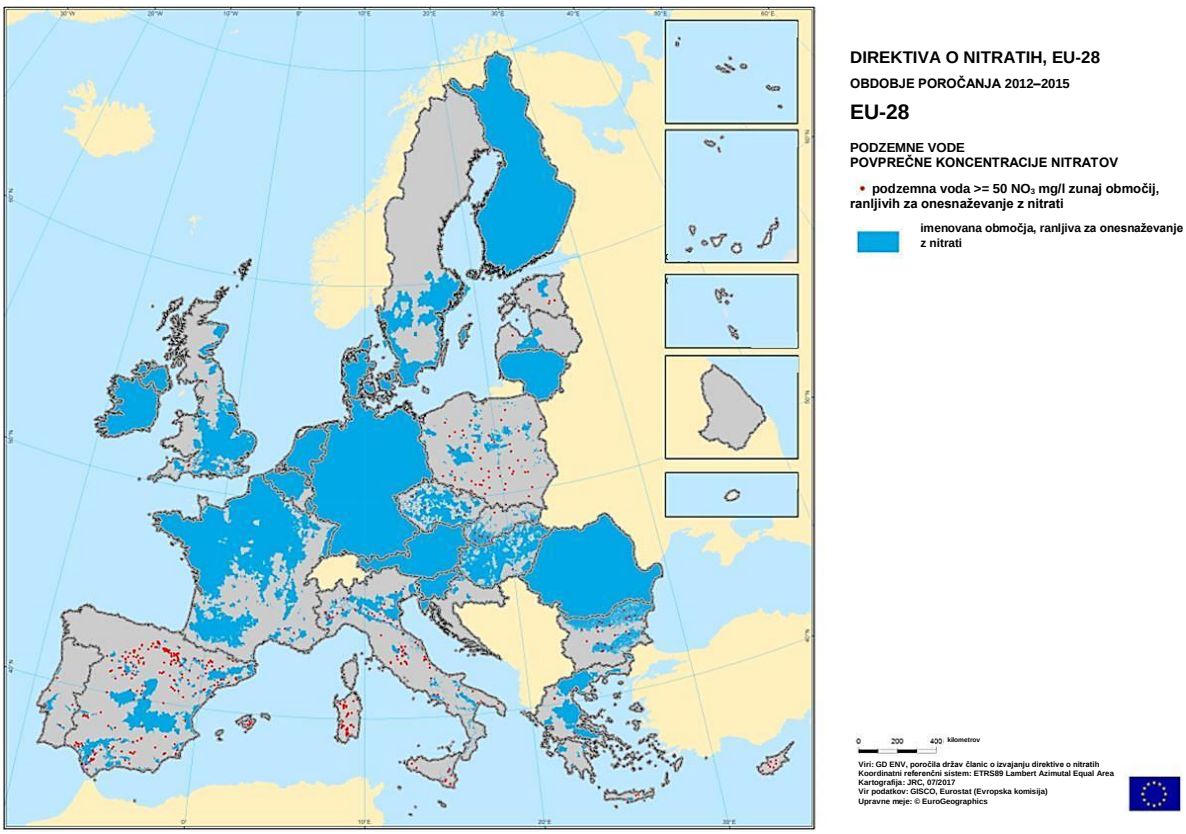
Vendar sporočene informacije kažejo, da so na ravni držav članic še vedno območja, ki jim grozi onesnaževanje voda, vendar niso vključena v območja, ranljiva za onesnaževanje z nitrati. Poleg tega je v nekaterih državah članicah imenovano ozemlje omejeno na zmanjšano območje okrog opazovalnih postaj, kar vodi v zelo razdrobljeno imenovanje, to pa postavlja pod vprašaj morebitno učinkovitost delovnih programov. Za ponazoritev spodnja zbirna karta prikazuje sedanja območja, ranljiva za onesnaževanje z nitrati, in opazovalne postaje za podzemne vode s povprečnimi izmerjenimi koncentracijami nitratov nad 50 mg/l. Vendar lahko, kot je bilo že navedeno, merila, ki jih države članice uporabijo za imenovanje, poleg povprečnih letnih koncentracij vključujejo tudi druge parametre.

40 Glej sliko 14 v oddelku I delovnega dokumenta služb Komisije.

41 Glej sliko 15 v oddelku I delovnega dokumenta služb Komisije.

42 Glej preglednico 25 in zbirno karto 18 v oddelku II delovnega dokumenta služb Komisije.

43 Delež ozemlja EU in kmetijskih zemljišč, ki so območja, ranljiva za onesnaževanje z nitrati, je izračunal JRC, pri čemer je vključil območja tistih držav članic, ki uporabljajo člen 3(5) Direktive, in uporabil sloje GIS, ki so jih države članice predložile v okviru tega poročanja.

Zbirna karta A. *Območja, imenovana kot območja, ranljiva za onesnaževanje z nitrati, in opazovalne postaje za podzemne vode zunaj območij, ranljivih za onesnaževanje z nitrati, s povprečnimi izmerjenimi koncentracijami nitratov nad 50 mg/l, za obdobje 2012–2015*[44].

6. DELOVNI PROGRAMI

Države članice morajo pripraviti enega ali več delovnih programov, ki se uporabljajo na imenovanih ranljivih območjih ali celotnem ozemlju. Delovni programi vključujejo vsaj ukrepe iz prilog II in III k Direktivi. Več držav članic je delovne programe sprejelo na regionalni ravni.

Večina držav članic ali regij v določenih državah članicah je v obdobju poročanja 2012–2015 sprejela nov ali revidiran delovni program.

Ukrepi v delovnih programih so ključni za zmanjševanje onesnaževanja voda zaradi nitratov iz kmetijskih virov in za preprečevanje nadaljnjega tovrstnega onesnaževanja. Eden od najpomembnejših in najzahtevnejših ukrepov ostaja opredelitev standardov za uporabo gnojil, ki zagotavlja uravnoteženo gnojenje. Skoraj vse države članice so že sprejele določitev skupne količine dušika, dovoljene za pridelavo posameznega posevka. Nekaj držav članic je določilo tudi dovoljene količine vnosa fosforja, kar je lahko zelo pomembno za premagovanje in preprečevanje evtrofikacije. Različne države članice uporabljajo različne načine izračuna teh standardov za uporabo in njihovega sporočanja kmetom. To verjetno vpliva na učinkovitost tega ukrepa zaradi učinkov na zmožnost kmetov za izpolnjevanje obveznosti in učinkov na nadzor.

[44] Karta kaže stanje v obdobju 2011–2015, vendar so bila morda od takrat imenovana nova območja, ranljiva za onesnaževanje z nitrati.

Še en pomemben element, ki zahteva dodatno pozornost, je skladiščenje gnoja. Sicer imajo vse države članice določbe o skladiščenju gnoja, tudi o skladiščni zmogljivosti, vendar so na tem področju potrebna večja prizadevanja, vključno z zbiranjem več informacij o trenutno razpoložljivih skladiščnih zmogljivostih na ravni kmetij.

V nekaterih državah članicah, ki delovni program uporabljajo za celotno ozemlje, je glavni izziv ustrezno usmeriti ukrepe v različne regionalne obremenitve in kritične točke. Zato so nekatere države članice opredelile območja, na katerih so ukrepi iz delovnih programov okrepljeni.

Države članice se vse bolj odločajo za usmerjanje določenih ukrepov na posebne okoljsko „manj uspešne kmetije“ (velike obremenitve s hranili), v zvezi z okoljsko „uspešnimi kmetijami“ pa dovolijo več prilagodljivosti. Ta pristop je lahko zanimiv, vendar lahko rezultate prinese le, če ga spremljajo jasni okoljski cilji, strožji mehanizmi izvrševanja in natančno načrtovanje upravljanja hranil.

Komisija bo še naprej sprejemala ustrezne ukrepe, da bi zagotovila kakovost zadevnih delovnih programov ter da ukrepi v njih ustrezajo izzivom posameznih držav članic v zvezi s kakovostjo vode in so sorazmerni z njimi, in sicer v okviru prilagodljivosti, ki jo Direktiva omogoča državam članicam.

7. NAPOVED KAKOVOSTI VODE

Metode, ki jih države članice uporabljajo za oceno razvoja kakovosti vode, temeljijo predvsem na analizi trendov, ocenah scenarijev ali modelskih simulacijah, včasih v kombinaciji z analizami preteklega in pričakovanega razvoja kmetijskih praks. Vendar te napovedi zaradi zelo različnih podnebnih in talnih pogojev ter njihovih učinkov na kakovost vode spremljajo neizogibne negotovosti.

Dvanajst držav članic in dve regiji so napovedale nadaljnje znižanje koncentracij nitratov v podzemnih in površinskih vodah zaradi ukrepov v delovnih programih v kombinaciji z izvajanjem več kmetijsko-okoljskih ukrepov, vključenih v programe za razvoj podeželja. Sedem držav članic in tri regije niso jasno napovedale prihodnje kakovosti vode, na primer z napovedjo izboljšanja kakovosti vode za določena vodna telesa ali poslabšanjem kakovosti vode za druga vodna telesa.

Tri države članice (Grčija, Hrvaška in Portugalska) niso predložile napovedi kakovosti vode. Ciper in Belgija (Flandrija) sta poročala, da napovedi niso mogoče zaradi časovnega zamika med izvajanjem ukrepov in njihovimi učinki ali zaradi podnebnih razmer in hidrologije.

8. ODSTOPANJA PRI OMEJITVI 170 KG N/HA/LETO

Direktiva o nitratih omogoča možnost odstopanja od največje vrednosti 170 kg dušika iz hlevskega gnoja na hektar na leto na ranljivih območjih, če so izpolnjena objektivna merila iz Priloge III k Direktivi in če količine, ki odstopajo, ne posegajo v doseganje ciljev Direktive. Standardi upravljanja, ki se zahtevajo od kmetov, ki izkoristijo možnost odstopanj, so višji od tistih v delovnih programih ter vključujejo dodatne obveznosti za načrtovanje hranil in posebne omejitve pri upravljanju zemljišča.

Odstopanja se dodelijo z izvedbenim sklepom Komisije na podlagi mnenja odbora za nitrate, ki Komisiji pomaga pri izvajanju Direktive. Konec leta 2015 so se odstopanja uporabljala v šestih državah članicah, in sicer bodisi na celotnem ozemlju (Danska,

Nizozemska in Irska) ali v nekaterih regijah (Flandrija v Belgiji; Emilija-Romanja, Lombardija, Piemont in Benečija v Italiji ter Anglija, Škotska, Wales in Severna Irska v Združenem kraljestvu)[45].

9. POSTOPKI ZA UGOTAVLJANJE KRŠITEV

Julija 2017 je bilo odprtih osem primerov kršitev zoper sedem držav članic: Francijo zaradi imenovanja območij, ranljivih za onesnaževanje z nitrati; Grčijo zaradi imenovanja območij, ranljivih za onesnaževanje z nitrati, in delovnih programov; Poljsko zaradi imenovanja območij, ranljivih za onesnaževanje z nitrati, in delovnih programov; Slovaško zaradi spremljanja, imenovanja območij, ranljivih za onesnaževanje z nitrati, in delovnih programov; Bolgarijo zaradi delovnih programov; Nemčijo zaradi delovnih programov in Belgijo (Valonijo) zaradi delovnih programov.

V obdobju 2012–2015 so bile pilotne preiskave EU naslovljene na štiri države članice (Češko in Luksemburg zaradi delovnih programov; Estonijo zaradi imenovanja območij, ranljivih za onesnaževanje z nitrati, in Španijo zaradi delovnih programov in imenovanja območij, ranljivih za onesnaževanje z nitrati). V obdobju 2016–2017 so bile dodatne tri pilotne preiskave EU naslovljene na tri države članice (Nizozemsko zaradi sklepa o odstopanju ter Dansko in Združeno kraljestvo zaradi delovnih programov).

10. SKLEPI IN PRIHODNJI IZZIVI

Podatki o koncentraciji nitratov kažejo, da se je kakovost sladkih in podzemnih voda v obdobju 2012–2015 v primerjavi s prejšnjim obdobjem poročanja (2008–2011) rahlo izboljšala. Hkrati pa se razmere po EU zelo razlikujejo, saj delovni programi v nekaterih državah članicah prinašajo dobre rezultate, v drugih pa so potrebni dodatni ukrepi za zmanjšanje in preprečevanje onesnaževanja. Na splošno in kljub določenemu pozitivnemu napredku pa preobremenitev s hranili iz kmetijstva ostaja ena od največjih obremenitev za vodno okolje. To je treba obravnavati, da se doseže dobro ekološko stanje voda, kot določa okvirna direktiva o vodah.

Podobno kot v prejšnjem obdobju poročanja zaradi pomanjkanja podatkov in razlik v metodologijah za oceno evtrofikacije, ki jih uporabljajo države članice, ni mogoče ničesar sklepati glede razvoja trofičnega stanja. Komisija meni, da bi bilo treba za bolj usklajeno uporabo zakonodaje o vodah uporabiti skupno metodologijo za oceno evtrofikacije. Vendar je mogoče skleniti, da na več območjih, na primer v Baltskem morju, ostajajo težave z evtrofikacijo.

V obdobju 2012–2015 je bila intenzivnost spremljanja podzemnih voda podobna kot v obdobju 2008–2011, število in gostota opazovalnih postaj za sladke površinske vode pa sta se povečala. Vendar bi si morale države članice bolj prizadevati na področju spremljanja stanja slanih površinskih voda, saj se je v tem obdobju poročanja skupno število postaj, za katere so bili sporočeni podatki, močno zmanjšalo.

Poleg tega so potrebna prizadevanja za zagotovitev, da sprememba v številu opazovalnih postaj ne vpliva na točnost trendov kakovosti vode.

[45] Glej preglednico 26 v oddelku V delovnega dokumenta služb Komisije.

Nekatere države članice bi lahko okrepile spremljanje stanja voda. To lahko pripomore k izboljšanju primerljivosti podatkov v zvezi z obsegom in trendi onesnaževanja s hranili, oblikovanju podrobnejše slike o splošni kakovosti voda EU in zagotavljanju, da se odkrijejo vse onesnažene vode.

Skupno območje, ranljivo za onesnaževanje z nitrati, se od leta 2012 povečuje. Vendar lahko nekatere države članice še izboljšajo imenovanje območij, ranljivih za onesnaževanje z nitrati, in sicer z vključitvijo vseh območij, s katerih se voda steka v druge vode in povzroča onesnaževanje, da bi zagotovile učinkovitost delovnih programov.

Kakovost delovnih programov se je na splošno izboljšala, saj vključujejo strožje ukrepe in boljše metodologije za doseganje uravnoteženega gnojenja. Vendar nekateri izzivi kljub temu ostajajo. Na primer, v nekaterih državah članicah, kjer se delovni program uporablja na celotnem ozemlju, je treba ukrepe ustrezno prilagoditi različnim regionalnim obremenitvam in kritičnim točkam. Delovni programi, ki omogočajo prilagodljivejši pristop na ravni kmetij, lahko izboljšajo odgovornost in prizadevanja kmetov. Vendar je lahko ta pristop uspešen le, če ga spremljajo jasni splošni in posamični okoljski cilji v kombinaciji z učinkovitimi nasveti in podporo za kmete pri izbiri in izvajanju pravih ukrepov, strožji mehanizmi izvrševanja ter natančno načrtovanje upravljanja hranil.

Eden od izzivov je pravilno upoštevanje vseh vnosov hranil, tudi iz virov, ki niso mineralna gnojila in gnoj, kot so sredstva za izboljšanje tal, predelana voda za namakanje, pregnito blato in hranila, ki jih prst že vsebuje. Še en izziv je preprečiti izpuste hranil v vodo in zrak na podlagi učinkovitega ravnanja z gnojem. Skupne metodologije za izračun izločanja hranil in zbiranje podatkov bi lahko omogočile bolj usklajeno oceno balance hranil in učinkovitejšo rabo hranil iz gnoja.

Več pozornosti je treba nameniti načinu, kako raziskave in inovacije uporabiti za iskanje rešitev za nekatere opredeljene izzive. Raziskovalni projekti EU lahko prispevajo k skupni metodologiji za bolj usklajeno oceno evtrofikacije, izboljšanju spremljanja kakovosti vode, na primer na podlagi najnovejših orodij za spremljanje, in razvoju učinkovitih delovnih programov.

Nekatere države članice si prizadevajo razviti inovativne tehnologije za predelavo gnoja. Ta obetaven razvoj skladno z akcijskim načrtom za krožno gospodarstvo zagotavlja priložnost za spodbujanje recikliranih hranil, ki lahko nadomestijo primarna hranila. Glavni izziv je pridobiti reciklirane proizvode, ki so vsaj enako ali še bolj okoljsko in kmetijsko učinkoviti kot primarna hranila, ki jih nadomeščajo.

Kot je poudarjeno v delovnem dokumentu služb Komisije z naslovom „Kmetijstvo in trajnostno upravljanje voda v EU“[46], obstaja potreba po izboljšanju upravljanja, okrepitvi dialoga in skupnih usklajenih ukrepih med vsemi ustreznimi deležniki (kmetijskimi in okoljskimi organi, kmeti, vodnogospodarskimi podjetji in uporabniki itd.). V tem okviru tudi Akcijski načrt za naravo, ljudi in gospodarstvo[47] države članice poziva, naj izboljšajo sinergije med direktivama o naravi in direktivo o nitratih.

[46] SWD(2017) 153 final: https://circabc.europa.eu/sd/a/abff972e-203a-4b4e-b42e-a0f291d3fdf9/SWD_2017_EN_V4_P1_885057.pdf

[47] SWD(2017) 139 final: http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/action_plan/factsheets_en.pdf

Nazadnje, Komisija bo za izboljšanje preglednosti, zagotovitev bolj usmerjenega poročanja in zmanjšanje upravnega bremena sprejela potrebne ukrepe v okviru poročila o ukrepih za racionalizacijo okoljskega poročanja[48].

[48] COM(2017) 312 final: http://ec.europa.eu/environment/legal/reporting/pdf/action_plan_env_issues.pdf